Νέοι Βαρλααμιστές και νέοι Κοραήδες;

Γράφει ο **Γιάννης Κων. Νεονάκης** MD, MSc, PhD

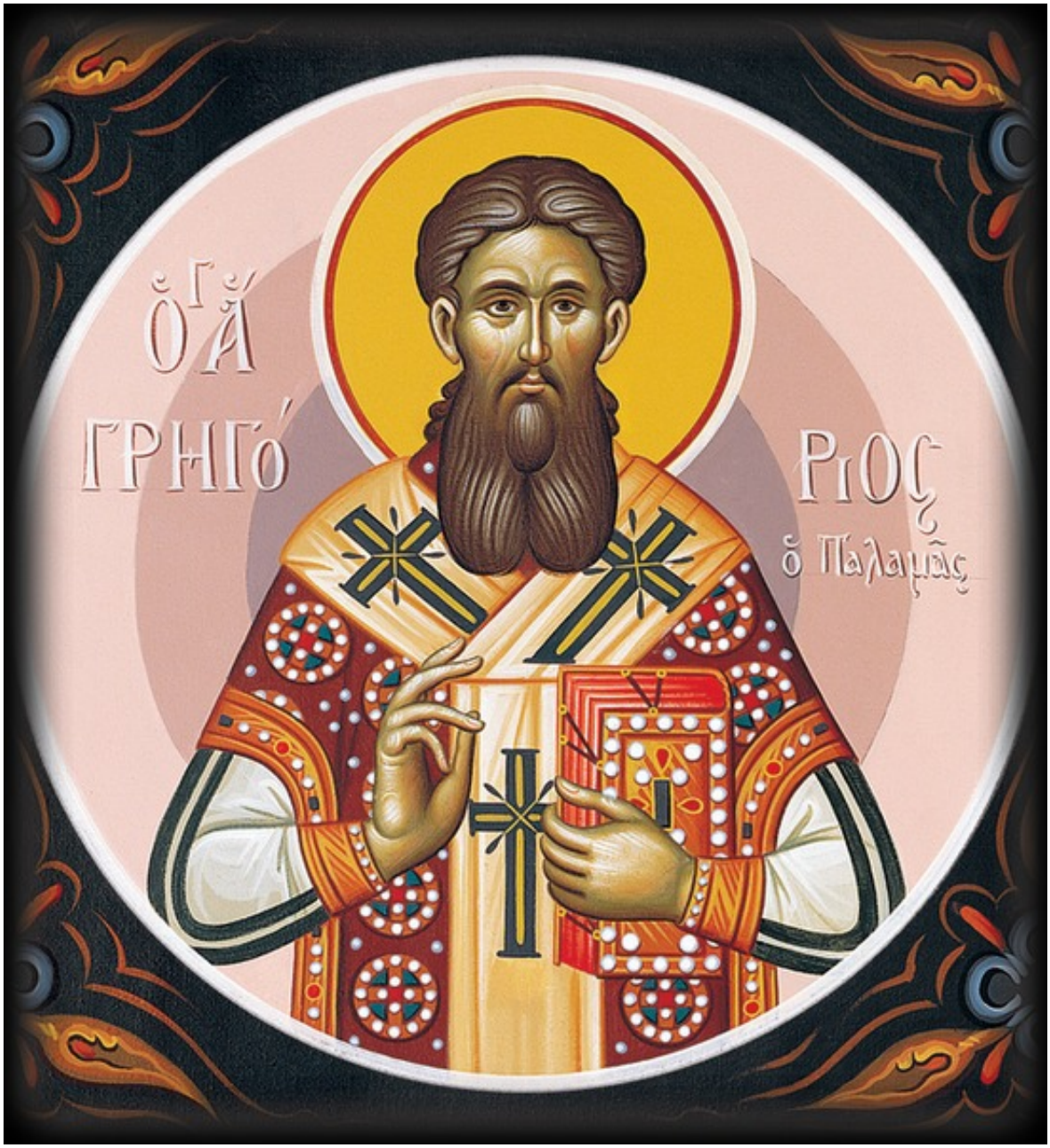

Ο Αγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς (1296 - 14 Νοεμβρίου 1359) ήταν φιλόσοφος, λόγιος και κληρικός

Κατ' αρχάς θα ήθελα να σημειώσω ότι εκτιμώ και σέβομαι ιδιαίτερα τον γνωστό σύγχρονο λόγιο και στοχαστή, θέσεις του οποίου θα σχολιάσει το παρόν άρθρο. Η ευρυμάθεια, η ευγλωττία, η

διεισδυτικότητα και η οξυδέρκεια είναι λίγα μόνο από τα πολλά του χαρίσματα.

Ο στοχαστής λοιπόν αυτός θεωρεί ότι ως λαός έχομε μια σοβαρή εγγενή αδυναμία να κινηθούμε προς την πρόοδο και αυτή η αδυναμία εντοπίζεται στις ισχυρές εσωτερικές μας συγκρούσεις, απότοκο πεπαλαιωμένων αντιλήψεων, οι οποίες μάς εγκλωβίζουν σε ένα φαντασιακό πόρρω απέχον της τρέχουσας πραγματικότητας και του σύγχρονου κόσμου. Με άλλα λόγια στην ψυχοσύνθεσή μας υπάρχουν «μεσαιωνικές» θεολογικές αγκυλώσεις και βαρίδια που εμποδίζουν την όποια εξέλιξή μας. Αντίθετα, η Δύση μετά το σχίσμα του 11^{ου} αιώνα, την εξατομίκευση, τη σχολαστική θεολόγηση και την πλήρη επικράτηση της λογικής στην ανάλυση των πάντων, εν πολλοίς κατάφερε να προοδεύσει, αφήνοντας εμάς καθηλωμένους στο 13^{ο} και 14^{ο} αιώνα. Τότε δηλαδή που είχαμε την ολομέτωπη σύγκρουση των δύο αντιλήψεων, της Δύσης από τη μια μεριά και της καθ' ημάς Ανατολής από την άλλη, με τις λεγόμενες «ησυχαστικές έριδες» και τις απαντήσεις που δόθηκαν στις συνόδους του 1341, 1347 με αποκορύφωμα φυσικά τη σύνοδο του 1351. Οι τρεις αυτές σύνοδοι συγκροτούν μιαν ενότητα, η οποία για τους Ορθοδόξους επέχει θέση Οικουμενικής Συνόδου, της Θ΄ Οικουμενικής Συνόδου.

Σε πρόσφατη ομιλία του λοιπόν που οργανώθηκε από το πολιτικό κόμμα «Ποτάμι» ο στοχαστής αναφέρει επί λέξει (προφορικός λόγος): «Εκεί είναι το μεγάλο κώλυμα στο οποίο παίζει ρόλο μια παλιά κουλτούρα μεσαιωνική, η οποία δεν έκανε τον 10^{ο}, τον 11^{ο} αιώνα τα βήματα που έπρεπε να γίνουν, ενώ άρχιζε στη Δύση αυτή η κίνηση της ωριμάνσεως των συνειδήσεων, εδώ δεν έγινε ποτέ. Εδώ δογματικά απεκλείσθη η χρήση της λογικής το 1351 μετά τις ησυχαστικές έριδες. Έχει σημασία αυτό να το καταλάβουμε. Δογματικά. Δογματικά, ως δόγμα απεκλείσθη. Ως δόγμα θρησκευτικό, δηλαδή ως κομμάτι της ψυχής των ανθρώπων. Είναι πολύ σοβαρό αυτό το πράγμα να το σκεφτεί κανείς, υπάρχει μια ιστορία, ένα βάθος σε αυτά τα πράγματα. Και βεβαίως δε μιλήσαμε σήμερα τι θα έκανε ένα νεωτερικό Κόμμα με την Εκκλησία. Θα το πούμε άλλη φορά αυτό.»

Προφανώς και τα πράγματα δεν είναι έτσι. Καθώς προσεγγίζει τα θέματα με φιλοσοφικό στοχασμό, και έχοντας τρόπο ανάλυσης που δομείται με δυτικά κριτήρια οδηγείται σε απλουστεύσεις και αφορισμούς που συσκοτίζουν μάλλον αντί να αναδεικνύουν τα ζητήματα. Και είναι γεγονός ότι έχομε υποφέρει πολύ και για πολλούς αιώνες ως γένος από τη συνεχή πίεση μιας ευρείας χορείας, πολυμαθών κατά τα άλλα, προσώπων, με σκοπό την άρον άρον «μετακένωση» και σε μάς των λαμπρών αντιλήψεων των «πεφωτισμένων εθνών της Εσπερίας». Προεξάρχουσες φυσικά μορφές αυτής της χορείας ο Βαρλαάμ ο Καλαβρός και ο Αδαμάντιος Κοραής.

Στην περιορισμένη έκταση του παρόντος άρθρου ασφαλώς δεν μπορούν να ειπωθούν πολλά. Γνωρίζοντας όμως το θεμελιώδη ρόλο που παίζει η θεολογία στη διαμόρφωση του καθημερινού βίου, οφείλομε απλώς να υπενθυμίσομε κάποιες από τις θέσεις της Θ΄ Οικουμενικής Συνόδου, οι οποίες ουσιαστικά επικύρωσαν τις διδασκαλίες του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά. Σε αντίθεση με τη Φράγκικη θεολογία, στην Ορθοδοξία υπάρχει σαφής διάκριση Ακτίστου Ουσίας και Ακτίστων Ενεργειών του Θεού. Και μπορεί μεν η Ουσία να είναι αμέθεκτη, όμως μέσω των Ακτίστων Ενεργειών του Θεού κοινωνούμε με το Θεό και θεούμεθα. Με άλλα λόγια ο Θεός των Ορθοδόξων είναι κοντά μας, είναι δίπλα μας, είναι απολύτως μεθεκτός και καθώς οι Ενέργειες είναι Άκτιστες δυνάμεθα και εμείς οι κτιστοί της σωτηρίας και της μετοχής στη θεότητα.

Η μετοχή στις Άκτιστες Ενέργειες του Θεού, η θέα δηλαδή του Ακτίστου Φωτός μπορεί να γίνει από αυτήν εδώ τη ζωή. Όπως βεβαιώνουν όλοι οι Άγιοι, η Βασιλεία του Θεού μπορεί να βιωθεί από τώρα. Ο Θεός από αγάπη επιτρέπει τη βίωση αυτή κατά τα μέτρα της αντοχής του κάθε ανθρώπου. Το Θαβώρειο Φώς δεν το είδαν όλοι οι μαθητές, παρά μονάχα τρεις, αυτοί που τη δεδομένη στιγμή ήταν πιο έτοιμοι να αντέξουν την αποκάλυψη. Και το κριτήριο της αντοχής είναι η καθαρότητα του νου. «Οι καθαροί τη καρδία τον Θεόν όψονται». Η δε καθαρότητα επιτυγχάνεται εν τη ησυχία και εν τη Λειτουργική Ζωή με συνεχή προσευχή και νήψη.

Τέλος, οφείλομε να υπενθυμίσομε επ' ολίγον τη λεπτότατη διάκριση που γίνεται στην Ορθόδοξη Πατερική μας θεολογία ανάμεσα στο λόγο και στο νου. Υπάρχουν δύο απολύτως διακριτές ενέργειες της ψυχής: η λογική ενέργεια (λόγος), η οποία τρόπον τινά σχετίζεται με τον εγκέφαλο και η νοερά ενέργεια (νους), η οποία τρόπον τινά σχετίζεται με την καρδιά. Λόγω της έλλειψης εμπειρίας, οι περισσότεροι άνθρωποι αγνοούν πλήρως, ή δυσκολεύονται να συνειδητοποιήσουν την ύπαρξη του νου. Όμως ο νους, η νοερά ενέργεια της ψυχής είναι, όπως μας παραδίδουν οι Πατέρες μας, μια λεπτότατη προσοχή της ύπαρξης, όπου δρώντας οι Άκτιστες Ενέργειες αποκαλύπτεται ο Θεός, αλλοιώνοντας μετά τον όλο άνθρωπο. Ο Θεός εν τη προσωπική του σχέση με τον άνθρωπο αποκαλύπτεται, όπως Αυτός από αγάπη για τον κάθε άνθρωπο κρίνει ότι πρέπει να γίνει. Και η αποκάλυψη αυτή γίνεται στο νου. Κατόπιν ο άνθρωπος προσπαθεί από αγάπη προς τους άλλους με το λόγο και τα κτιστά μέσα να «περιγράψει» το βίωμα. Η ουσία όμως είναι η μέθεξη με το άκτιστο και όχι η περιγραφή με το κτιστό, η οποία είναι πάντα ελλειμματική. Για παράδειγμα, ακόμα και το «πνευματικότερο», όπως χαρακτηρίζεται, Ευαγγέλιο, αυτό του Ιωάννη είναι αδύνατον να περιγράψει την εμπειρία και τη μέθεξη του Ακτίστου Φωτός που είχε ο Ιωάννης. Η λογική προσπαθεί να δώσει μορφή, ή να περιγράψει τις εμπειρίες και φυσικά να προσεγγίσει και να αναλύσει τον κτιστό κόσμο. Όμως είναι απολύτως σαφές από τους Πατέρες ότι είναι αδύνατον να προσεγγίσει κανείς το Θεό με τη σχολαστική λογική ανάλυση, τη φιλοσοφία ή το στοχασμό.

Βέβαια, για τον Βαρλαάμ και τους ομοϊδεάτες του, όλα αυτά αποτελούν αποκυήματα ζωηράς φαντασίας και οπισθοδρόμηση. Ευτυχώς που ο Θεός μάς προστατεύει από την πλάνη χαρίζοντας μας συνεχώς και μέχρι τις μέρες μας νέους Αγίους, οι οποίοι επιβεβαιώνουν πλήρως την Πατερική θεολογία. Να θυμηθούμε μεταξύ άλλων, τον Άγιο Πορφύριο, τον Άγιο Παΐσιο, και εξόχως τον Άγιο Σιλουανό τον Αθωνίτη.

07.05.2015

Πηγή: www.antibaro.gr/